

TRAGISCHE LEVENS

Andere min of meer vergeten boeken die door uitgeverij Ge-roosterde Hond in een moderne spelling heruitgegeven zijn:

Anna de Savornin Lohman, *Het éne nodige* (1897), ISBN 9789464187106

Anna de Savornin Lohman, *Levensernst* (1897), ISBN 9789464353068

Anna Kaulbach, *Levensdoel* (1899), ISBN 9789464352986

Anoniem, *Het visioen van Tondalus* (15e eeuw), ISBN 9789464355079

Cornélie Noordwal, *Freule Edith* (1897), ISBN 9789464355468

Frits Lapidoth, *Goëtia* (1893), ISBN 9789464050967

Hans Steengracht, *Het Eerste Principe* (1903), ISBN 9789464184914

Anne Johannes Vitringa, *De ontwikkelingsgeschiedenis van Keesje Putbus* (1859), ISBN 9789464351590

Tragische levens

OORSPRONKELIJKE ROMAN

Jeanne Reyneke van Stuwe

Inleiding en teksteditie van Bas Jongenelen

Tilburg
2021

Omslag: Carel de Nerée tot Babberich, *Extaze: Na het offer*. 1900-1901, Oost-Indische inkt met pen en penseel en paarse waterverf, 35 x 22 cm., Kunstmuseum Den Haag

Omslagontwerp: O.B. Kunst

ISBN 9789464188271

© 1900 (eerste druk) Jeanne Reyneke van Stuwe

© 2021 (inleiding en editie) Bas Jongenelen

Inleiding

Op zaterdag 24 november 1900 publiceerde uitgever N. Veenstra de roman *Tragische levens* van Jeanne Reyneke van Stuwe.

Het Nieuwe Werk

VAN
JEANNE REYNEKE VAN STUWE,
— GETITELD —
Tragische Levens.

2 DLN. PRIJS INGEN. F 4.—; GEB. IN 2 DLN. F 5.—.
verschijnt a. s.

Zaterdag, 24 November.

Voor hen, die niet persoonlijk werden bezocht, bied ik het tot den dag der verschijning aan met 10 pC. extra en de premien $4\frac{1}{3}/\frac{1}{2}$, $7/6$, $15/12$, $30/23$, $60/45$.

Doordat bij aanbieding in de hoofdplaatsen een reusachtig getal reeds is geplaatst, is mijn voorraad van den eersten druk reeds zóó geslonken, dat commissie-zending voorloopig alleen kan geschieden, wanneer H. H. debitanten mij verzekeren, de niet verkochte commissie-exemplaren **OP EERSTE AANVRAGE** te zullen retourneren. [4610]

's-GRAVENHAGE. N. VEENSTRA, Uitgever.

Nieuwsblad voor den boekhandel, jrg 67, no 98, 20-11-1900

Blijkbaar was het geen verkoopsucces, want een herdruk is er nooit van gekomen. Dat is jammer, want *Tragische levens* is een pracht van een Haagse roman (hoewel de woorden ‘Haagse roman’ niet voorkomen op de titelpagina – in tegenstelling tot de woorden ‘oorspronkelijke roman’). Het is een rijke roman, waarin diverse thema’s te ontdekken zijn. Vandaar dat ik een herdruk op z’n plaats vond. De eerste druk bestond uit twee delen, maar deze herdruk is gewoon in een deel uitgegeven.

Tragische levens was niet de eerste roman van Jeanne Reyneke van Stuwe, onder andere *Hartstocht* (1899) ging eraan vooraf. Die twee romantitels hadden ook gewisseld kunnen worden, want *Hartstocht* gaat over personages met tragische levens en in *Tragische levens* komt heel wat hartstocht voor. ‘Hartstocht’ kan heel neutraal gelezen worden, als een pseudoniem voor passie, of voor iets waar iemand echt heel erg warm van wordt. Maar het kan ook geilheid betekenen, in de echte seksuele betekenis van het woord, want als Carla op een gegeven moment in het atelier van Vincent komt, dan treft zij hem aan met zijn vriendin Phinie:

Een ogenblik dacht zij, dat het er leeg was, en dat zij hen ditmaal vóór was geweest, totdat zij opeens, met een hevige schrik, in een spiegel tegenover de deur, Vincent met Phinie op de sofa zitten zag; hartstochtelijk drukte hij haar aan zijn borst, willoos lag zij in zijn armen; hij zoende haar met hevige passie, op mond, op wangen, ogen, overal, en, hijgend van opwinding, zei hij, telkens en telkens weer: ‘Verrukkelijke, heerlijke schat goddelijk, goddelijk lief...’

Zit hij haar nou te vingeren? Ja, dat lijkt er wel op. Gelukkig voor Carla gaat het uit tussen Vincent en Phinie en is voor haar de weg vrij voor een hartstochtelijke relatie; en zij krijgt dezelfde behandeling:

Zij was geheel van hem, zij behoorde hem absoluut, door de beschikking van het lot en door haar eigen wil... Zij hield zich niet terug, zij gaf zich volkomen over, zij liet hem heersen over haar lichaam en ziel, zwelgend in vreugde, dat zij hem dit toestaan kon... En hij nam haar, wetend, dat zij zijn eigendom was, zich tonend haar gebiedster en haar slaaf tegelijk... En Carla, thans slechts levend in het ogenblik, voelde zich als een begenadigde zalige, al haar verleden leed, al haar angst voor toekomstige smart was weg-gedeind in het niet, zij genoot slechts het betoverende van de wondere vereniging van hun beider liefde...

Deze hartstochtelijke liefde voor elkaar, heeft een soort pendant in de liefde voor de kunst en het licht. Helaas blijft het kunstzinnige in *Tragische levens* een beetje onderbelicht, maar er is een scène waarin duidelijk wordt hoe Carla en Vincent de wereld om hen heen op kunstzinnige wijze ervaren. Vincents atelier lijkt in deze beschrijving wel een luministisch schilderij:

's Avonds vroeg Carla Vincent, of hij veel licht maken wilde, omdat zij het atelier zo gaarne zou zien in volle avondschijs. En hij ontstak alle lampen, de hoge staande, de kleine, aan kettingen hangende, zelfs de Venetiaanse fairy-lamps, en al de kaarsen op de oud-bronzen, aan de muren gespijkerde kandelaars. Het was een feest van licht-en-kleur opeens; de helle en donkere tinten gloeiden op, de floersende schaduwen waren weggedreven, en alles was gloeiend, en levend thans, en trillend van licht en gloed. En Carla stond daar in de lach van het licht, met haar lichtend haar, heur lichtende ogen, heel haar lichtend gelaat, overglansd van het welige glinster-licht, overgolfd en overgoten van dien licht-gouden schijn... en om haar was de kleurenweelde van het atelier... de tinten vlijden en verenigden zich, als tot een prachtige achtergrond voor een beeld: het beeld der vermenselijkte gratie...

En Vincent zag haar zó. Een kreet van verrukking en bewondering stiet hij uit, en hij stortte zich voor haar voeten neer, zijn hoofd diep voor haar buigend op de grond. En in diepe emotie prevelde hij: 'Ik aanbid je... ik aanbid je... beschik over me...'

Lichamelijke en artistieke hartstocht gaan hier hand in hand. Vincent is een echte kunstenaar.

Een belangrijk thema van *Tragische levens* is de tegenstelling tussen burgerman en kunstenaar. Deze tegenstelling wordt literair aangedikt door er een vrouw tussen te zetten, een vrouw die moet kiezen voor de burgerman of voor de kunstenaar. In *Langs lijnen van geleidelijkheid* van Louis Couperus (1900) wordt deze tegenstelling

uitgewerkt door Cornélie de Retz te plaatsen tussen haar echtgenoot Rudolf Brox en kunstenaar Duco van der Staal. Uiteraard is Duco een echt kunstenaarstype, je weet wel: zo'n bohemien die met een natuurlijke en woest-aantrekkelijke slordigheid door het leven gaat:

Zijn lang, onverschillig, mager en slank lichaam was dan gestoken in zijn oudste pak, dat, zonder aanstellerij, een slordig sporthemd en een das als een touwtje zien liet; en een hoed zonder kleur, en verregend van vorm, was zijn liefste hoofddekkel. Zijn moeder en zijn zusters vonden hem meestal ontoonbaar, maar hadden het opgegeven hen te metamorfozeeren in den eleganten zoon en broër, die zij zoo gaarne in de salons hunner Romeinse kennissen hadden gebracht.

In *De bruidstijd van Annie de Boogh* (1901) van Herman Robbers wordt het thema tussen de twee mannentypen verder op scherp gesteld, omdat de twee mannen broers zijn. Louis is beurshandelaar en Paul is kunstenaar:

Louis was bijna net zoo lang als zijn broer, en het slanke van z'n figuur kwam in een getailleerde gekleede jas veel meer uit dan bij Paul, die een jongensachtig colbertje droeg. Dat gaf hem een zeker vertoon van ouder en wijzer zijn dan zijn broer, een verschil nog verscherpt door zijn stem, die licht geaffecteerd klonk, met streven naar deftige gematigdheid, en door zijn houding en gelaat, het even-gebogen-dragen van het hoofd en den glimlach van heerige welwillendheid, beleefde belangstelling. Hij sprak snel, nerveus – schoon niet scherp – en maakte ook nu en dan een beweging van bedwongen gejaagdheid. Toen ze beiden zaten was het duidelijk dat Paul ouder was. Louis droeg geen baard – alleen een klein, blond, opgedraaid kneveltje – en zijn zorgvuldig geschoren onderkaak had iets verwijfdglads. Dat opgemaakte, gepolijste was eigenlijk om zijn heele hoofd, met het links gescheiden en naar weerskanten voorzichtig neergevlijde,

glim-vettige blonde haar, terwijl Paul iets dofbruigs had, doch zonder gewild-artistische verwaarloozing; zijn haar was kort geknipt. Hun gelaatskleur had weinig verschil, Paul iets bruiner, verbrand door de zon en den wind.

Annie de Boogh is de vrouw die moet kiezen tussen deze twee mannen. Ze is verloofd met Louis, maar kiest uiteindelijk voor Paul. Net als in *Langs lijnen van geleidelijkheid* is er in *Tragische levens* ook sprake van zo'n keuze. In alle drie van deze romans is er eerst sprake van een huwelijk tussen de vrouw en de burgerman, waarna de verliefdheid op de kunstenaar pas goed losbarst. In *Tragische levens* is Carla getrouwd met ambtenaar Frans om daarna verliefd te worden op kunstenaar Vincent, die we leren kennen als een nonchalante individualist die het niet zo nauw neemt met 'hoe het hoort'.

Overigens is zo'n kunstenaarsfiguur aan de ene kant erg aantrekkelijk, maar door zijn individualistische aard is er niet altijd mee te leven. In *Vrouwenveelde en vrouwenmart* (1900) van Johanna Breevoort is Rijn schrijver, maar hoewel hij zijn hart beloofd heeft aan Suze, kan hij zich toch niet volledig aan haar geven. Voor zijn werk moet Rijn naar Wenen en het is onduidelijk wat hij daar allemaal precies uitvreet (niet veel goeds – of valt het toch allemaal wel mee?). Uiteindelijk krijgt Suze wel zijn roman toegestuurd en komt Rijn terug naar Nederland. Hij is dan behoorlijk ziek en sterft. Suze trouwt dan met dominee Wit – met wie zij één in Jezus kan zijn; dit zou met Rijn nooit gelukt zijn.

De levenslustigheid van een kunstenaar gaat vaak gepaard met idealen (dit zien we niet terug bij Vincent) en deze combinatie levert nu ook weer niet de makkelijkste mensen op die zich voegen naar wat er gebruikelijk is in hun milieu. Katie uit *Het ene nodige* (1897) van Anna de Savornin Lohman is zo'n kunstenaress. Zij schrijft en publiceert nogal revolutionaire gedichten – en zij wordt dus uitgekotst door haar familie. De idealen van Katie zijn zo hoog, dat zij er zelf niet mee kan leven; zij pleegt zelfmoord. In *Het Eerste Principe* (1903) van Hans Steengracht wordt dit nog wat verder aan-

gezet met het kind van twee kunstenaars: Maleine. Als kunstenaars een kind maken, dan is het resultaat geen normaal mens meer. De aftakeling en dood van Maleine levert een van de bizarste scènes uit de Nederlandse literatuur op. Maleines vlees is al aan het rotten, maar zij zit erbij als een ascet die totaal uit het lichaam getreden is. Een kunstenaar is een vreemd persoon, dus wanneer twee van die vreemde personen een kind maken, dan krijgt dit kind een wel heel bizar genenplaatje mee. En met het fenomeen ‘genenplaatje’, oftewel ‘race’ komen we bij het naturalisme.

Het naturalisme is een literaire stroming waarin de vraag naar de natuur van de mens centraal staat: wat maakt een mens tot een mens? Waarom doet een mens zoals hij doet? Wat is het wezen van de mens? Deze literaire stroming baseert zich op de deterministische filosofie van de Franse filosoof Hippolyte Taine (1828-1893), die erop neerkomt dat de mens zijn leven niet zelf in de hand heeft. Het leven van de mens wordt geregeerd door de deterministische *race, milieu et moment* (aangezien Taine een Fransman was, dienen deze termen op zijn Frans uitgesproken te worden: [ʁas mi.ljø e mɔ.mɑ̃]). Dit betekent dat je leven bepaald is door je afkomst (‘race’ – dat is je DNA-plaatje), je opvoeding (‘milieu’ – uit welke sociale klasse je komt) en het tijdstip van handelen (‘moment’ – dat kan breed zijn, de tijdgeest, of het kan de *split second* betekenen waarin je een keuze moet maken). Volgens het determinisme heb je je levenslot niet in eigen hand, maar het is niet God die bepaalt hoe je leven loopt, dat bepalen die drie deterministische factoren. Als een schrijver in een roman het leven van zijn personage laat bepalen door deze deterministische levensfilosofie, dan schrijft hij een naturalistische roman. De Franse auteur Emile Zola (1840-1902) was de grote voorganger van het naturalisme. Hij vond dat een roman *une tranche de vie* moest zijn, een uitsnede van het leven. Wat dat betreft is het naturalisme een voortzetting van het realisme. Het verschil met het realisme is dat het realisme de realiteit beschrijft, en dat het naturalisme de realiteit beschrijft en verklaart door middel van de drie deterministische factoren. In het naturalisme wordt een reden, een wetenschappelijke verklaring, gegeven waarom de realiteit is

zoals deze is. Waar er in het realisme nog wel eens commentaar op de situatie gegeven wordt door de verteller, daar is de verteller in het naturalisme afwezig. De roman is een soort laboratorium waarin de auteur dingen laat gebeuren; de laborant onthoudt zich van commentaar.

Het naturalisme is eigenlijk meer dan een stroming, het is eerder een soort bril waarmee je literatuur kunt lezen; een interpretatiemodel. Iedere roman zou je op naturalistische wijze kunnen lezen, want in iedere roman zijn personages met karaktereigenschappen en iedere roman speelt zich af in een bepaald milieu in een bepaalde tijd waarin die personages rondwandelen. Zo zou je *Tragische levens* dus naturalistisch kunnen interpreteren. De roman zelf geeft daar aanwijzingen voor, want in het zesde hoofdstuk lezen we over Carla en Vincent (die neef en nicht zijn):

Zij voelden zich, in hun diepste onbewustheid, zeer na aan elkaar verwant: leden van dezelfde familie die onderworpen waren aan dezelfde noodlottige wet – die beiden evenzeer de druk ondervonden van geërfde neigingen, willen, zielsverlangens, die beiden in gelijke mate de invloed voelden van vroegere, vreemde gebeurtenissen, die thans nog inwerking hadden op *hun* leven en lot...

Ik weet niet of Reyneke van Stuwe haar roman naturalistisch achtte. Sowieso werd er rondom 1900 niet heel veel over het fenomeen naturalisme gediscussieerd en gedebatteerd. Pas later in de twintigste eeuw is men die stroming als belangrijk gaan ervaren en zijn er auteurs met terugwerkende kracht in het hokje van het naturalisme geduwd. Het naturalisme lijkt tegenwoordig wel een containerbegrip waarin iedere roman uit de periode 1880-1914 in geplaatst kan worden. Sterker nog, je kunt iedere roman op naturalistische wijze lezen. Ook *Sara Burgerhart* (1782) van Wolff en Deken kan geïnterpreteerd worden op een naturalistische manier, omdat hoofdpersonage Sara opgevoed wordt in een bepaalde familie, in een bepaald milieu en ze wandelt rond in een bepaalde tijd. De romans van Ilja

Leonard Pfeijffer zijn ook op naturalistische wijze te interpreteren. Dus ook *Tragische levens* is als naturalistisch boek te lezen, vooral omdat we als lezer best veel informatie krijgen over de familie van Carla en Vincent – helaas komen we over het dna van Frans niets te weten. Het rijke Haagse milieu wordt duidelijk geschetst. De personages behoren niet tot de toplaag, want Carla en Frans hebben slechts één dienstmeid, hetgeen in de nog rijkere milieus wel anders was. Over het *moment*, is ook wel het een en ander te vertellen. Het is niet echt raar om *Tragische levens* door een naturalistische bril te lezen.

Bij de vraag hoe het leven in elkaar zit en wat de natuur van de mens is, hoort ook de dood. De dood is een onlosmakelijk deel van het leven. Het is daarom niet gek dat een roman eindigt met de dood van de hoofdpersoon. De zelfgekozen dood was in de literatuur van het eind van de negentiende eeuw een populair thema. Internationaal zien we zelfmoord bij *Madame Bovary* (1856) van Gustave Flaubert en *Anna Karenina* (1877) van Leo Tolstoj. De Nederlandse literatuur sluit hierbij aan met romans als *Eline Vere* (1888) en *Noodlot* (1890) van Louis Couperus, *Het éne nodige* (1897) van Anna de Savornin Lohman, *Hartstocht* (1899) van Jeanne Reyneke van Stuwe en *Vlindertje* (1901) van Henri Borel.

Tragische levens loopt tragisch af met de zelfmoord van Carla. Carla zou het liefst gewoon in bed gaan liggen om dood te gaan, maar zo werkt dat niet. Pagina's lang volgen we Carla in een steeds diepere put van depressiviteit, het is niet zo dat Carla denkt aan zelfmoord en dat ze twee pagina's later dood is. In *Het éne nodige* (1897) van Anna de Savornin Lohman is dit wel het geval: hoofdpersoon Katie heeft enorme liefdesverdriet en ze besluit met morfine zelfmoord te plegen. Dus even naar de apotheek en klaar is Kees. Jeanne Reyneke van Stuwe neemt daarentegen flink de tijd om aan te tonen dat Carla niet over een nacht ijs gaat. Sterven is behoorlijk ingewikkeld – Carla vraagt zich af waarom je niet dood zou mogen gaan wanneer je dat zelf zou willen. Daarom laat ze diverse zelfmoordmogelijkheden de revue passeren, om ze iedere keer weer af te wijzen. Vooral omdat er de kans is gevonden te

worden voor de dood ingetreden is. Er zijn immers altijd mensen die je tegen willen houden. Zelfmoord zou toch een rechtvaardige individuele keuze moeten zijn? Het lijkt erop dat ze een pleidooi houdt voor een soort zelfmoordpil die iedereen in zijn nachtkastje zou moeten hebben. Dat zelfmoord niet eenvoudig lezen we ook in het verhaal 'Eene geschiedenis van 's levens lijden' van Anna de Savornin Lohman (uit de bundel *Miserere* (1895)). Als Ernst Derfurt in de krant leest dat zijn vroegere geliefde Lucie Halthewhegen trouwt met Otto Relff zegt hij bij zichzelf:

In romans heeft men het bij zulke gelegenheden makkelijk; men krijgt, overweldigd door smart, eene aan den rand van het graf brengende ziekte, of valt minstens flauw, – maar in de werkelijkheid bestaat die troost van tijdelijke vergetelheid niet.

Dit lijkt wel een vooruitwijzing naar de roman *Hartstocht* (1899) van Jeanne Reyneke van Stuwe waarin Virginie toch eigenlijk wel iets te eenvoudig sterft van liefdesverdriet. 'De volgende keer dat ik iemand laat sterven, doe ik wat uitgebreider' moet Reyneke van Stuwe gedacht hebben, want zo snel als Virginie sterft, zo lang doet Carla erover. Althans, het stervensproces van Carla krijgen we niet mee, maar het duurt wel lang voor zij daadwerkelijk Het Kanaal in springt. Er gaan heel veel twijfels en overwegingen aan vooraf... en die krijgen we als lezer allemaal mee.

Niet iedere vrouw die lijdt, pleegt zelfmoord. Annie de Boogh uit *De bruidstijd van Annie de Boogh* (van Herman Robbers) denkt op een gegeven moment aan zelfmoord:

Zij lag op 'r bed, overmeesterd van wanhoopsgedachten, machtloos er tegen... Eén denkbeeld, duister, ijl en leeg, maar toch van een vreemd-zachte stilling, was telkens voorop in haar geest: het zwarte water, hier voor de deur... Ook had ze in de kast nog een doos, bijna vol, van die poeders, haar toen door den dokter gegeven, voor hoofdpijn... Maar één tegelijk nemen, 't is

vergif, had de dokter gezegd... Als ze die nu allemaal achter elkaar nam, zou ze dan dood zijn?

Maar al heel snel besluit ze om geen zelfmoord te plegen. Ook Elizabeth in het verhaal 'De dochter van Matthijs-Jan' in de verhalenbundel *Smarten* (1900) van Anna de Savornin Lohman wil zelfmoord plegen, maar ziet daar toch vanaf. Ze gaat tot aan haar enkels het water en denkt dan ineens dat 'Het Diep' in een achterbuurt ligt, en daar wil ze niet gevonden worden – tussen al die 'ruwe, onkiesche mensen'. Door die mensen mag haar lijk niet uit het water gehaald worden: 'onooglijk, vies, slijkerig, zonder iets van de poëzie van het dood-zijn'. Nee, verdrinken is niets voor haar...

Zij ging, in haar verlangen zich te wreken, nog de andere wijzen die zij kende van zich dood maken, vluchtig, half zich al bewust, dat het haar toch geen ernst meer was. Zij kon zich ophangen aan een gordijnkoord; of een ader openen met een mes of een schaar; of een vergif halen bij een apotheker, morphine b.v., onder voorwendsel van slapeloosheid. Morphine was een heel prettig sterven; het kwam haar in den zin hoe mooi dat in *Eline Vere* wordt beschreven – en zij huiverde nog meer terug van 't vuile, stilstaande water vóór haar. Hoe had zij dat toch kunnen bedenken!

Uiteindelijk besluit Elizabeth helemaal geen zelfmoord te plegen en om dan toch maar wel te trouwen met die vreselijke dominee Gijsbertus van der Ploeg.

Er is iets in *Tragische levens* wat, volgens mij, niet zo goed uit de verf komt. Carla is ziekelijk jaloers op de gestorven echtgenote van Frans, maar al die vriendinnen uit het leven van Vincent kunnen haar niet boeien. Dit is in de interpretatie van de roman wel te verklaren met het feit dat Vincent een kunstenaar is en dat hij zich daarmee plaatst buiten de maatschappelijke orde – en dat hij er dus meerdere vrouwen op na kan houden. Misschien heeft hij wel

vriendinnen náást Carla! Wie zegt dat hij betrouwbaar is... hij is tenslotte een kunstenaar.

Seks voor het huwelijk was niet de normale gang van zaken in de wat hogere sociale strata. Men behoorde kuis te blijven om maagdelijk het huwelijk in te gaan. Dit was absoluut het geval voor meisjes, maar voor jongens was dit toch ook wel een dingetje. Toen Frans trouwde met Carla was hij weduwnaar, het is logisch dat hij niet maagdelijk zijn ja-woord aan Carla gaf. In *De roman van Bernard Bandt* (1897) van Herman Robbers worstelt hoofdpersonage Bernard Bandt met zijn maagdelijkheid, vooral voor zichzelf. Hij heeft diverse vrienden die allemaal op z'n tijd naar de hoeren gaan, maar Bernard zelf doet dit niet. Zijn vrienden weten dit en respecteren hem hier enorm om. Soms wordt hij ermee geplaagd, maar deze plagerijen zijn juist uit respect en met enige jaloezie – hoewel die jaloezie heus wel opweegt tegen af en toe flink van bil gaan. Op een avond gaat hij echter mee met een prostitué. Hij veracht zichzelf erom en hij vreest dat hij hiermee zijn kans op een gelukkig huwelijk heeft verspeeld.

In *Het rijke leven* (1898) van Anna van Gogh-Kaulbach bekent George aan Willy dat hij een verleden heeft. Het wordt de lezer niet helemaal duidelijk wat dit is. Het is iets seksueels, dat is zeker (hoewel een bankoverval met vijftien doden theoretisch ook tot de mogelijkheden behoort, of genocide), maar wat precies? Een eerdere verloving? Zou kunnen. Prostituébezoek? Zou kunnen. In ieder geval zitten ze er maar mee! Uiteindelijk komt het toch allemaal wel goed, misschien wel omdat George civiel ingenieur is – wat toch een soort van creatief beroep is. Is hij daarmee een soort modernistische kunstenaar? Of iets dat tussen burgerman en kunstenaar in zit? Geen idee, maar gelukkig voor George en Willy is het verleden van George toch iets om te vergeten en te vergeven.

Die ziekelijke jaloezie van Carla is iets wat verder onder de loep genomen zou kunnen worden. Misschien dat een klinisch psycholoog of een psychiater er eens naar zou kunnen kijken. Mij lijkt het dat Carla's gedrag valt onder Cluster B-persoonlijkheidsstoornissen

van de DSM-V. Er zijn in dit cluster vier persoonlijkheidsstoornissen:

- *Antisociale-persoonlijkheidsstoornis*: een aanhoudend patroon van gebrek aan respect voor de rechten van anderen en schending daarvan.
- *Borderline-persoonlijkheidsstoornis*: een aanhoudend patroon van instabiliteit in intermenselijke relaties, zelfbeeld en emoties, en duidelijke impulsiviteit.
- *Histrionische-persoonlijkheidsstoornis* (voorheen: *theatrale*): een aanhoudend patroon van excessieve emotionaaliteit en aandacht vragend gedrag.
- *Narcistische-persoonlijkheidsstoornis*: een aanhoudend patroon van grandiositeit, behoefte aan bewondering en een gebrek aan empathie.

Ik heb geen psychologische achtergrond, dus mijn diagnose is per definitie ongedig. Maar ik denk dat Carla vooral valt in de categorie 'borderline'. Deze diagnose kan gesteld worden als een patiënt vijf of meer van deze kenmerken heeft:

- krampachtig proberen te voorkomen om feitelijk of vermeend in de steek gelaten te worden.
- een patroon van instabiele en intense intermenselijke relaties gekenmerkt door wisselingen tussen overmatig idealiseren en kleineren.
- identiteitsstoornis: duidelijk en aanhoudend instabiel zelfbeeld of zelfgevoel
- impulsiviteit op ten minste twee gebieden die in potentie betrokkene zelf kunnen schaden (bijvoorbeeld: geld verkwalen, seks, misbruik van middelen, roekeloos autorijden, vreetbuien).
- recidiverende suïcidale gedragingen, gestes of dreigingen, of automutilatie
- affectabiliteit als gevolg van duidelijke reactiviteit van de stemming (bijvoorbeeld periodes van intense somberheid, prikkelbaarheid of angst, meestal enkele uren durend en slechts zelden langer dan een paar dagen)

- chronisch gevoel van leegte
- inadequate, intense woede of moeite om kwaadheid te beheersen (bijvoorbeeld frequente driftbuien, aanhoudende woede of herhaaldelijke vechtpartijen).
- Voorbijgaande, aan stress gebonden paranoïde ideeën of ernstige dissociatieve verschijnselen.

Mij lijkt het dat Carla wel voldoet aan vijf van deze criteria.

Tragische levens is in 1900 gepubliceerd, en aan het taalgebruik is dat wel te merken, opvallend daarvan is het veelvuldig gebruik van puntjes en streepjes. Veel meer dan we nu gewend zijn. Het betekent dat ik heel veel puntjes en streepjes weggehaald heb – maar niet allemaal. Ik heb vrij veel van die puntjes laten staan, omdat ik daarmee tegemoet wil komen aan het karakter van de tekst. De ouderwetsche spelling heb ik nergens laten staan, dus alle mensen zijn mensen geworden. Ook naamvalsvormen heb ik meestal weggehaald, dus ‘dien avond’ is ‘die avond’ geworden, soms heb ik een genitief laten staan (‘des levens’), omdat het in mijn opinie net wat fraaier is. Ouderwetselijke woorden zoals ‘tezamen’, ‘gevoelen’, ‘knevel’ en ‘elkander’ zijn ‘samen’, ‘voelen’, ‘snor’ en ‘elkaar’ geworden. Moeder en tante worden in *Tragische levens* gebruikt als namen en steevast met een hoofdletter geschreven – dat vond ik niet passend. Wat ik daarentegen wel heb laten staan, is de kleine letter v in namen die met ‘van’ beginnen, ook op plaatsen waar we tegenwoordig een hoofdletter zouden schrijven. Al met al hoop ik dat ook door het taalgebruik de sfeer van rond 1900 opgeroepen wordt, ook al is deze tweede druk uit 2021.

Bas Jongenelen
Juli 2021

TRAGISCHE LEVENS

EERSTE HOOFDSTUK

I

Ze waren, met hun beiden alleen, in de suite. Carla zat in een hooggerugde leunstoel voor de haard; haar handen lagen losjes in haar schoot, en haar ogen waren zó diep neergeslagen, dat zij gesloten schenen. Frans wandelde heen en weer, met één hand in zijn zak en met de andere nu en dan de sigaar uit zijn mond nemend, om de as daarvan af te stoten, of ook soms om een rookwolk uit te blazen. Van de serre, waar een enkele gasvlam de duisternis weghield, liep hij langzaam, als peinzend, door de helder-verlichte suite, naar de schemerige, slechts door een staan-lamp flauw-beschenen salon; daar keerde hij zich dan om en ging weer dezelfde weg. Vanuit de aangrenzende eetkamer drong het tafel-afnemen-gedruis door tot hier; ze wachtten beiden tot het gedaan zou zijn. Zij hoorden de bladen in de tafel schuiven, de kachel vullen, en toen de kamerdeur sluiten. Het was stil.

Frans legde zijn sigaar weg, streek zich over het haar, en ging naar Carla toe; hij sloeg, zich tot haar vooroverbuigend, zijn arm om haar heen. ‘Schatje?’

Zij sloeg haar ogen op, en hief glimlachend haar gelaat naar hem toe. ‘Frans?’

‘Waar denk je aan?’

‘Ach, aan niets...’ zei ze, en liet dromerig haar hoofd weer zinken, ‘aan niets...’

Hij zette zich op de zijleuning van haar stoel, en trok haar in zijn armen. En met zijn rechterhand haar hoofdje houdend aan zijn horst, vroeg hij haar zacht: ‘Ook niet aan morgen?’

Hij voelde dat haar wang begon te gloeien, maar zij antwoordde niet. Hij legde zijn hoofd tegen het hare aan, herhalend: ‘Ook niet aan morgen?’

‘Ach,’ zei ze, en haalde even haar schouders op.

‘Liefje... liefje wat is er nu? Maakt die gedachte jou dan ook niet gelukkig, zoals die *mij* gelukkig maakt? Zeg, Carla... Carla, dan... M’n liefje, wat is er nu?’

Ze richtte zich op en sloeg haar armen vast om zijn hals. ‘O, Frans... Frans... Heb je je niet vergist, ben *ik* ’t, die je liefhebben kan... heb je me lief, heb je me lief... Frans?’

‘Zo innig, zo vast, zo onvergankelijk...’ zei hij. ‘Ik heb je lief, eindeloos – eindeloos heb ik je lief – er is niets voor mij buiten jou, ik zie niets meer, ik voel, ik wil niets meer, dan jou, jou alleen... m’n schat... m’n alles... ik heb je lief...’

‘Ik heb jou lief,’ fluisterde ze. ‘Ik heb jou zo lief... O, Frans, ik smeeek je: *blijf* van me houen, blijf van me houen, ik smeeek ’t je... Laat me nooit alleen, laat me *nóóit* over aan mezelf... zal je dat niet? O, Frans, beloof me: zal je dat niet?’

‘Nooit,’ zei hij plechtig-verzekerend, ‘nooit... Nooit zal je vergeefs vragen om troost, als je die nodig hebt, of om hulp, om raad, of om steun... Ik zal altijd bij je zijn... Ik zal je opbeuren, als je droevig ben, je vrolijk maken, als je treurt... ik zal met je lachen en schertsen, en vriendelijk met je praten... ik zal alles, alles doen, ik zal alles zijn, wat je maar verlangen kan, zodat je eindelijk, in volle oprechtheid, zeggen zal: ik ben gelukkig.’

‘Dat kan ik nú al zeggen,’ zei ze, met haar stille glimlach, en greep zijn hand.

‘Heus, kindje, heus, is dat zo?’ vroeg hij verheugd, en nam haar hoofd in zijn beide handen, en kustte haar. ‘Is dat zo? Wat vind ik dat verrukkelijk, dat je dat zegt, uit je zelf! Is ’t werkelijk, werkelijk waar? Voel je je gelukkiger, sinds je mij hebt?’

‘Helemaal... hélemaal gelukkig voel ik me... Je maakt me zo gelukkig, Frans... O, als ik maar wist, als ik maar zeker wist, dat ik jou ook op de *dúúr* gelukkig maken kan, dat ik je later niet zal te-

genvallen, dat je me altijd, áltijd zal kunnen blijven liefhebben, zoals je nú van me houdt... o, Frans!

‘O, m’n liefje, m’n schat... natuurlijk zal ik dat, dat voel ik, dat weet ik... Ik zal je tot m’n dood toe liefhebben, en nog daarna, als er iets meer dan dit leven bestaat... Eeuwig, eeuwig heb ik je lief, en m’n liefde zal altijd even groot en sterk en innig zijn... Ik zal uitsluitend, absoluut en uitsluitend bestaan voor jou... hoor je dat, lieveling? Voor jóu alleen.’

Zij vlijde zich zwijgend dicht tegen hem aan.

‘O, dat ik jou gevonden heb,’ begon hij weer, ‘dat ik jóu heb mogen ontmoeten, schat! O, dat stemt me zo rustig, zo gelukkig, dat doet me zo op de toekomst vertrouwen. En dat je met mij wil zijn, je hele leven lang, dat je je aan mij wil geven, daar ben ik je zo dankbaar voor! En ik beloof je... ik beloof je, je zal er nooit spijt van hebben, dat je je aan mij gegeven hebt...’

Liefkozend streelden zijn vingers haar voorhoofd en haar wang.

‘Ik had géén ander dan jou kunnen liefhebben, Frans,’ zei Carla zacht. ‘Want jij ben juist zó, als ik gewent hebben zou, dat je was... En omdat je ben, zoals je ben, omdat je doet, zoals je doet, daarom houd ik zo van je, zo onuitsprekelijk en alles te boven gaand en voor áltijd...’

‘En ik, lieveling... met niemand had ik ooit gelukkig kunnen zijn, dan met jou alleen, met niemand, niemand, dat verzeker ik je...’

Een plotselinge, bruuske beweging van haar verschrok hem.

‘Wat heb je, liefje?’ vroeg hij. ‘Waarom doe je zo? Toe, zeg me, waarom doe je nu zo ineens? Kom, kindje, kom, vertel ’t me...’

Ze wendde haar hoofd van hem af, en zei, met iets koel-afwijzends in haar toon: ‘Dat ben je immers geweest...’

‘Wat ben ik geweest? Wat ben ik geweest, zeg je?’

Ze wendde haar hoofd nog meer van hem af. ‘Gelukkig met ’n ander...’

Hij fronste zijn wenkbrauwen. ‘O, is ’t dat weer...’ zei hij, met een zucht, terwijl hij even onbeweeglijk zitten bleef. ‘Maar kind! Hóe dikwijls heb ik je nu al gezegd, dat je ongelijk hebt... dat je me

onrecht doet, door daar aldoor aan te denken en over te spreken... Je vergist je... Ik ben niet gelukkig geweest... nóóit zo gelukkig als nu... en vóór ik jou kende, wist ik niet, wat liefde was, dat zweer ik je! Ik vind 't zo droevig, dat je je, wat ik ook zeg of beweer, maar aan je eigen gedachten vast blijft houden, en daar niet van af te brengen ben... En dat je daar nu juist vanavond weer over begint, dat bewijst, dat je d'r helemaal mee vervuld ben, en d'r eigenlijk aldoor aan denkt... En dat is zo treurig, want 't is absoluut onnodig, dat heb ik je al zo dikwijls gezegd... zonder reden geef je jezelf en mij zo'n verdriet...'

'Ik kan 't niet helpen... ik kan er niets aan doen...'

'Ja, dat kan je toch eigenlijk wél... Je hoeft ons beiden niet zo te plagen, dat weet je héél goed... Carla, kindje, waarom doe je dat toch?'

Haar lippen en haar oogleden trilden, hij zag, dat ze slechts met moeite haar tranen bedwong.

't Zal wel beter worden,' zei hij hoopvol, als we maar eerst altijd samen zijn... Dan zal je wel zien, dat ik helemaal aan jou toebehoor, dat er zelfs geen zweem van 'n gedachte aan 'n ander in me opkomen kan. Dan zal je wel geruster worden, als je zo van nabij de waarheid ziet... je kent me nu nog niet... dat moet allemaal later komen.'

'Frans,' zei ze zacht. 'Ik zou zelf zo graag willen, dat ik anders was, maar ik kan niet... Ik strijd ertegen, heus, ik strijd er aldoor tegen, maar 't gaat niet, 't helpt niet, ik kan er niets tegen doen...'

'We zullen d'r later wel samen tegen strijden, en zien, of we 't niet overwinnen kunnen,' zei hij, en drukte haar tegen zich aan.

'O, Frans, zei ze, ben je niet boos? Ach toe, wees niet boos op me... Ik zal heus m'n best doen, om je d'r niet meer mee te hinderen... Ik zal 't wel onderdrukken, telkens als 't in me opkomt, en dan zal 't wel voor goed verdwijnen, langzamerhand...'

'Natuurlijk, liefje, dat gaat immers vanzelf? Je zal zien, ik zeg je, als we maar eerst eenmaal getrouwd zijn, dan krijg je heel andere inzichten in alles, dan verandert alles zo... Geloof me, alles komt

terecht, kom, lach nu maar weer... ze mochten straks 's denken, dat d'r heel wat tussen ons was geweest... En dat is er toch niet, hè?

'Nee,' zei ze, 'gelukkig niet, en ze glimlachte hem toe, hoewel nog met tranen in haar ogen. Je ben zo goed, Frans... Ach, heb toch geduld met me, heb toch geduld met me... zal je dat, altijd?'

'Lieveling,' zei hij, haar op het voorhoofd kussend, vertrouw je maar aan me toe, hoor, vertrouw je maar aan mij toe... O, je zal zien, je zal zien, hoe goed alles gaat...'

Zij bleven een poosje zitten, zwijgend. Frans had zijn arm om haar hoofd gelegd, en zij leunde daarin, rustig, met gesloten ogen. O, zij vond het zo heerlijk, zó samen te zijn... zonder veel spreken en zonder veel bewegen... heel stil... met, diep in haar, het vreugdig gevoel van haar eigen liefde en het veiligheid-gevend besef van de zijne...

Hij streelde met zijn andere hand haar vingers, die hij vast gevangen hield, en bukte zich soms, om zijn wang te leggen tegen haar zachte haar, of om haar op haar voorhoofd te kussen... Hij had haar zo lief, zijn mooie lieveling, ze was zo aanhankelijk-zacht, zo steun-behoevend, scheen het hem toe, dat zijn liefde, véél meer dan op hartstochtelijk verlangen, op oneindige tederheid was gegrond...

Een geluid in huis deed haar zich haastig oprichten, met een blos.

'Daar komen ze,' Frans.

Hij boog haar hoofd achterover, en kuste haar innig op haar mond. Toen hij haar losliet, lag er een gloeiend rood over haar wangen verspreid; hij lachte, en knikte haar vriendelijk-vertrouwelijk toe. Bij de grote tafel in het midden zette hij zich neer, strikte snel de bandjes van de leesportefeuille los, en nam een tijdschrift, om zich een houding te geven.

Mevrouw van Wassenaar en haar zuster, mevrouw van Heyningen, kwamen binnen, na het genieten van hun siësta na het diner. Beiden waren zij slank en fraai van gelaat, beiden, ondanks de zestigjarige leeftijd, nog fris en jeugdig van voorkomen. Mevrouw van Heyningen woonde al vijftien jaar, sinds de dood van haar man,

samen met haar zuster, Carla's mama. Het ruime huis, in de Laan Copes van Cattenburch, zou mevrouw van Wassenaar te groot zijn geweest, toen zij, bij het sterven van haar man en oudste zoon, met Carla alleen achterbleef. Mevrouw van Heyningen's zoon Vincent, thans achtentwintig jaar oud, had kamers genomen, toen hij meerderjarig werd; hij was kunstschilder en had een atelier nodig.

'Nog geen thee gezet, kind?'

't Is dadelijk klaar, mama,' zei Carla, en ontstak het spiritus-licht onder de zilveren bouilloir. Toen nam ze het tullen kleedje van de theetafel af, en zette de kopjes uit elkaar. Frans keek naar haar, zoals ze zich daar langzaam en bevallig bewoog; haar kalme gratie charmeerde hem, hij vond genot, haar slanke elegantie aan te zien.

'Wat heb je daar, Frans? Iets interessants?' vroeg mevrouw van Heyningen, en strekte haar hand uit naar het een of ander blad. Geef mij *The Studio*, mag ik?'

Hij reikte haar het blad over, en zij zag hem aan, en vergeleek hem, in gedachten, met haar zoon Vincent. Zij mocht hem heel graag, en had het een verblijdend teken gevonden, toen zij bemerkte, dat haar zoon intiemer omging met Frans, dan vroeger het geval was geweest. Vincent was zo luchtig, zo weinig degelijk; zij geloofde en hoopte, dat een vriend als Frans, een bedaarde, ernstige, oudere man, een gunstige invloed op hem en een vaster fond leggen zou in zijn vlinderachtige natuur. En toen door deze vriendschap Frans veelvuldig de woning van Wassenaar bezocht, en daarna met Carla zich engageerde, verheugde het haar, thans zeker te weten, dat zij in de toekomst vrienden zouden blijven.

Carla had de kopjes ingeschonken en rondgebracht.

'Komt Vincent ook soms, Tante?'

'Nee, hij had vergadering van *Desvo*. Maar-ie komt morgen wel koffiedrinken.'

De oude dames handwerkten, en praatten over onbelangrijke dingen met elkaar; Frans en Carla bekeken platen, herhaalde malen dezelfde, want zij hielden de ogen erop gericht, zonder in werkelijkheid iets te zien. Zij beiden waren vervuld van hetgeen er mor-

gen te gebeuren stond en van het gewicht van de stap, die zij op het punt waren te doen.

De avond ging voorbij, zoals alle vorige avonden voorbij waren gegaan: kalm, gezellig, zonder veel drukte of geanimeerdheid van gesprek.

Om elf uur stond Frans op om heen te gaan; Carla vergezelde hem in de gang, om hem uit te laten. Achter de tochtdeur kusten zij elkaar.

‘Dag, kindje... dag, lieveling...’ zei hij, haar in zijn armen houdend, ‘zal je goed slapen? Hou-je maar rustig, hè, dat je je morgen helemaal wél voelt.’

Ze bleef hem nazien, toen hij de stoep af ging; ze knikte hem toe, en wuifde, totdat ze hem niet meer zag. Toen sloot ze de deur.

‘Ga maar gauw naar boven,’ zei haar moeder, toen zij de kamer weer binnentrad, ‘straks kom ’k nog even bij je. Ga maar gauw...’

‘Nacht, tante.’ Carla boog zich, en kuste mevrouw van Heyningen op haar wang.

Tante Margaretha drukte de hand van het meisje, en zei hartelijk: ‘Nacht, Carla, droom prettig, hoor...’

Boven draaide Carla in haar zitkamer het gas hoger op, en aanstonds bescheen het roodachtig-door-de-gekleurde-ballonnen-glanzende licht de lieve meisjesmeubels, de gehele gezellige inrichting van het aardig boudoir. Carla liep erin rond: dit-alles zou zij meenemen naar haar nieuwe woning, waar het even zo zou worden geplaatst, als het thans hier stond; niets zou zij behoeven te missen, uit de omgeving van haar jonge-meisjes-leven: Frans had gewild, dat zij zich niet vreemd en ongewoon zou voelen, in haar nieuwe thuis. Zij kon het nog niet goed begrijpen, zij kon er zich nog niet helemaal indenken, dat een periode van haar leven bijna geëindigd zou zijn, en dat zij zich, zonder daar ook maar iets van te weten, in een onbekende toekomst begeven ging. Alles was ook zo gauw gegaan: zes maanden waren zij verloofd, toen was de trouwdag vastgesteld. Nog was zij niet geheel doorgedrongen in de betekenis van het woord; huwelijk. Trouwen, dat wilde zeggen, dat zij zich

aan haarzelf ontnemen liet, dat iemand haar leven nam, en daarvoor zorgen wilde, als ware het voor zijn eigen bestaan...

Ze ging in haar slaapkamertje en begon zich langzaam te ontkleden. Zij stond tegenover de spiegel en zag zichzelf aan, zoals zij daar stond, in de witheid van haar nachtgewaad. Het schijnsel van het fairy-lampje, op haar toilet, wierp een rozig waas over de matte blankheid van haar teint en deed haar ogen glanzen. Zij stond daar lang en gedachteloos, haar blonde hoofd een weinig gebogen, terwijl haar blik haar eigen ogen zocht. Haar ene hand steunde zich op het marmeren blad, haar andere hield het nachtkleed op haar horst bijeen; zij zag de blinkende verlovingsring in de spiegel weerkaatst, en glimlachte zacht.

Door het boudoir kwam haar moeder binnen. 'Nog niet in bed, kind? 't Is al bij twaalfven.'

'Ik was juist klaar...'

Haar moeder legde haar arm om Carla heen, en zag haar in het gelaat. 'M'n lieve, lieve schat... Frans is zo goed, je zal zéker gelukkigig met 'm zijn...'

'O, ja, mama...'

'Ik ben daarom zo gerust, en zie je zonder grote droefheid gaan... Want ik weet, dat 't tot je geluk zal wezen, kind.'

Toen haar Moeder, na een hartelijke zoen, was heengegaan, bleef Carla achterover liggen, starend naar het plafond. Er had nooit een buitengewoon grote innigheid bestaan tussen haar Moeder en haar, maar geen van beiden beseften zij dat. Carla was altijd zacht en vriendelijk en meegaande geweest, en daar haar moeder een beminnelijk-oppervlakkige vrouw was, die niet begreep, dat dit stil en gesloten karakter veel dingen inhield, waar zij niets van wist, bleef Carla, ook toen zij behoefte aan zich-uitspreken kreeg, onmededeelzaam en zwijgend. Voor Frans had zij haar ziel geopend; hij kende haar, door niemand vermoed, gedachten-leven, en trachtte, haar ziel te leiden in de richting, die haar het gelukkigst maken zou. Zij vertelde hem veel, van wat er in haar omging, alles, wat zij onder woorden brengen kon, en hij verklaarde daardoor haar tegenstrijdigheden: haar spoedig enthousiasme en haar spoedige neer-

slachtingheid, haar naïeve opgeruimdheid en haar onbewust pessimisme. Hij kreeg haar liever, hij waardeerde haar meer, na elke openbaring, en was er eindeloos dankbaar voor, dat het hém was mogen gelukken, de weg te vinden tot deze verborgen-gehouden wereld in haar, die hem zoveel moois en goeds en belangrijks ontdekte...

Morgen zou zij zijn bruid zijn, morgen... En over veertien dagen: zijn vrouw... Carla begreep het niet, zou zij, binnen zó korte tijd, voor altijd aan hem toebehoren, geheel-en-al, met lichaam en ziel? Zij wilde dat, aan niemand liever dan aan hem, en toch was er iets in haar, dat vrees geeltek... Het was zo mooi en rein en vredig nu, zou dat zo blijven, zou dit alles ongerept bewaard kunnen worden, door alle omstandigheden des levens heen, door al het mogelijk-komende leed, door alle voorvallen en gebeurtenissen, die konden komen, om verwijdering te brengen tussen hen?

Was zij gelukkig? Carla vroeg het zich af, zoals zij het zich, zes maanden lang, onophoudelijk had afgevraagd. En nu, gelijk elke maal, dat zij dit deed, moest zij zich antwoorden: ja... Zij was gelukkig, zij voelde, dat er voor haar niets hogers kon bestaan dan dit rustig geluk, dan het liefhebben-hem en het zich-door-hem-uitverkoren-weten... En als dat ene er niet was, dat éne, dat haar zo hevig pijnigen kon, dan zou zij volkómen-zalig zijn...

O, dat ene... zij vond het bijna een gebrek, een tekortkoming in hem; hoe langer zij er over dacht, hoe groter afmetingen het scheen aan te nemen en hoe onvergetelijker en onoverkomelijker het haar leek... Zij herinnerde zich haar belofte wel: het te onderdrukken, als dit gevoel in haar opkomen wou maar zij kon het niet helpen, dat zij er nu aan toegaf... Zij liet zich zachtjes gaan, op de stroom van haar weemoeds-gedachten...

O, hoe goed herinnerde zij zich de avond nog, dat Vincent had gezegd, de andere middag een vriend mee ten eten te zullen brengen... Die vriend was Frans van Westervoort. En nog hoorde zij Vincent toen vertellen, op zijn losse, nonchalante manier: 'Hij is op z'n drieëntwintigste jaar getrouwd geweest, met 'n mooi en heel jong vrouwtje, 'n echt kind moet 't geweest zijn, niets in, niets aan,

maar Frans was zeker op d'r mooiheid en d'r lieve maniertjes verliefd. Dat vuurtje schijnt maar kort gebrand te hebben, want toen-ie d'r na 'n jaar verloor, was-ie helemaal niet bedroefd, zeggen ze, en begon z'n jongeluis-leven weer, alsof d'r niets was gebeurd...'

Alsof d'r niets was gebeurd... Maar dat was er wél, dat was er wél, helaas! En zij, die zich aan hem gaf, volkomen, met alles, wat zij had, zij, van wie niets, ook maar het geringste, ooit aan een ander had toebehoord, wat kreeg zij terug van hem? Zij, wier ganse bestaan hij vervulde, wier toekomst, heden en verleden van hem konden zijn – die vlekkeloos en onaangeraakt tegenover hem stond, hoe weinig ontving zij daarvoor in de plaats, hoe weinig, bijna niets... Wat was zij voor hem? Immers maar de vervanging van hetgeen hij verloren had, iets, wat ieder-ander *even* goed voor hem had kunnen zijn...

Tranen welden in haar ogen op en rolden, langzaam langs haar wangen glijdend, op het kussen neer. Ze wist wel, dat ze onrechtvaardig was... ze wist wel, dat ze, in haar verdriet, overdreef maar o, het deed haar zo smartelijk aan, dat zij niet de enige in zijn leven was, zoals hij de enige was in het hare, dat hij had liefgehad, dat hij zich had weggegeven aan een ander – en dat zij, die zich volmaakt aan hem toebehorende wist, slechts de resten van zijn liefde, de resten van zijn leven kreeg...

Zenuwschokjes trilden door haar leden; haar snikken kwamen snel na elkaar, en de tranen vloeiden onbedwongen, bevochtigend het kussen, waar zij haar gelaat in verborg.

Vreemd... vreemd... zij had het altijd geweten, zelfs vóór zij hem kende nog... En toen hij meer en meer zijn bedoeling in woorden en daden verduidelijken ging, en haar eigen liefde in haar ontwaakte, en sterker en sterker werd, en toen hij eindelijk zich had verklaard, en zei haar tot vrouw te verlangen, toen had het in haar luide gejubeld van heerlijk, heerlijk geluk: niets, niets, geen enkele gedachte verstoorde haar zaligheid... En nu, terwijl hij juist zijn liefde dieper en dieper haar toonde, nú leed zij door zijn verleden zo een hevige smart...

Zij wist het nog wel: dat is voorbij zó had zij toen het bestaan van dat huwelijk opgenomen, en niet vermoed, dat het in haar óóit veranderen zou. Dat is voorbij, hij denkt er nooit meer aan... en zelf had hij haar gezegd, dat zijn gevoel voor dat kind geen eigenlijke liefde, maar een begoocheling, een waan was geweest, en dat zijn huwelijk een misrekening, een vergissing was gebleken te zijn...

Maar in het engagement was het begonnen. Toen had zij bij elk woord gedacht: sprak hij zo ook tot haar? Bij elke blik, bij elke kus, die heerlijke, nooit-gekende sensaties wekten in haar: dat is maar een herhaling voor hem, hij voelt het niet, hij kan het niet voelen, zoals ik, het is voor hem alles oud...

Hij begreep het niet, als hij haar dikwijls treurig, of in tranen zag, terwijl hij er geen oorzaak voor wist, en als zij het hem eindelijk, na lange aarzeling, had gezegd, dan werd hij bedroefd en soms ook hoos, en noemde haar een dwaas en onredelijk kind... Dan schreide ze in zijn armen uit en werd weer kalmer daarna. Maar de inwendige hinder verdween nooit geheel, altijd was er een onuitsproken klacht op haar lippen, een ongezegd verdriet in haar blik, en Frans' enige hoop was, dat het huwelijk haar milder en redelijker stemmen zou, dat de tijd datgene zou genezen, waar hij, met al zijn toewijding en al zijn liefde, niet bij machte toe bleek te zijn...

Carla kreunde zachtjes, ingehouden, haar droefheid uit. O, niemand mocht het weten, omdat niemand het begrijpen zou... Men zou haar dwaas en overdreven en aanstellerig noemen, ondankbaar zelfs...

Zij moest het opsluiten in haar hart, en trachten het meester te worden, alleen.

Waarom berustte zij niet? Zij wist toch, dat het onveranderbaar en niet meer ongedaan te maken was, waarom berustte zij niet? Wat was dat irritante, haar ongevoelig-voor-vreugde-makend gevoel, dat alle pogingen, om het te doen verdwijnen, weerstond? Was het een zuiver-belangeloos verdriet? Er was zelfzucht in; zij wilde, dat Frans aan haar toebehoren zou, zoals zij dat kon aan hem... dat was het: een gevoel van misdeeld-zijn, een gevoel van niet-te-krijgen, wat haar toekwam als een recht... Het bewustzijn, dat een

ander had gehad, wat van haar was, wat van haar moest zijn: zijn eerste hartstocht, de eerste ontbloeseming van zijn liefde...

Was het jaloersheid dan? Maar hoe kon dat, jaloers op een verleden zijn, jaloers zijn op een dode? Afgunstig op iets, wat lang voorbij en lang vergeten was, waaraan hij nooit dan met enige wrevel terugdacht, zoals hij zei? Dat kon toch niet, ach, onmogelijk, onmogelijk was dat immers onmogelijk!

O, kon zij maar tot klaarheid komen... begreep zij maar, waardoor dit bitter gevoel van ontbering ontstond, dan zou het overgaan misschien, dan zou het uitgeroeid kunnen worden tot in de grond... Maar hiertegen was zij machteloos, machteloos... En in het besef, dat haar strijd vergeefs moest zijn, legde zij haar handen tegen haar voorhoofd aan, en schreide, schreide.

II

‘Wat komt Vincent weer laat,’ zei mevrouw van Heyningen.

‘We kunnen nog wel even wachten... ’t Is nog vroeg genoeg,’ zei mevrouw van Wassenaar.

Frans en Carla fluisterden zachtjes met elkaar; ze stonden schijnbaar de grote bloemenmand te bezien – het geschenk van mevrouw van Heyningen aan het aanstaande bruidspaar – maar na veel woorden van dank en bewondering, waren ze over intiemere belangen aan het praten gegaan, terwijl de oude dames erover beraadslaagden, wat zij zouden doen, als Vincent te laat voor het koffiedrinken kwam.

Dan maar beginnen... vond zijn mama. Carla als altijd in Frans’ tegenwoordigheid, voelde zich opgewekt, kalm en gelukkig. Zij begreep thans niet goed, waarom zij de vorige avond zo bedroefd was geweest. Zij was met hem zoveel sterker en veerkrachtiger, dan in haar eenzaamheid; dan wist zij een steun te hebben, dan was zij in zijn hoede, waar zij zich beschermd en veilig wist, en bijna al haar martelende gedachten vervaagden dan, tot niet meer dan tot een aanvoeling van leed... zij was zich dan geen werkelijk lijden bewust, en achtte de doorleden droefheid zelfs niet.